

Střední škola – příprava na konkrétní povolání nebo obecný rozvoj studenta?

---

*Příspěvek Ivana Smolky na konferenci v Senátu ČR „Rozdílné koncepce vzdělávání a jejich důsledky – kterou cestou se chceme vydat?“
ze dne 28. 5. 2012*

Školství je na křižovatce – a to nejen u nás. To co dříve fungovalo, už nefunguje. Reakce jsou dvě – utužit tradiční pojetí s důrazem na vědomosti (dělat ho lépe a důsledněji), nebo se vydat novými cestami k vytváření dovedností, schopností a vlastností. Tato pojetí se poslední dobou dosti polarizují, dosavadní reformní směřování je likvidováno a tlak na návrat k tradičnímu pojetí je velmi silný. Je to přirozené, zpackaná reforma nemohla vést k pochopení toho o co má jít, takže se vrátíme k těm starým dobrým kořenům.

Ale doba se změnila a úlohy školy také.

- škola už není výhradním místem pro získávání informací
- s počátečním vzděláním člověk už nevystačí celý život, několikrát bude muset zcela změnit profesi, naučit se úplně nové věci
- rodina a okolí už dítě nenesou a nevychovávají, škola přebírá i řadu socializačních a kultivačních funkcí

Hlavním cílem počátečního vzdělávání (základního a středního) tedy už nemůže být příprava na nějakou konkrétní profesi (výcvikové vzdělávání). Vzhledem k proběhlým změnám velmi posílila potřeba školy jako zásadního nástroje pro rozvoj a kultivaci osobnosti a pro přípravu na život nejen pracovní, ale i občanský a osobní (rozvojové vzdělávání). Tedy podle mého:

- počáteční vzdělávání by se mělo zaměřit především na rozvoj schopností a vlastností
- profesní příprava – měla by být spíše až v dalších vzdělávacích stupních, popř. v průběhu celého života

Často se mluví o výchově pro konkurenceschopnost – ale je to z hlediska žáka nebo společnosti? Z hlediska žáka jde spíše o konkurenceschopnost v průběhu celého života – tzn. počáteční vzdělávání rozvojové. Z hlediska společnosti jde spíše o konkurenceschopnost krátkodobou (teď potřebujeme..., co bude za 5 let, tolik neřešíme) – tzn. počáteční vzdělávání už i výcvikové. Ale jde přeci o kvalifikaci pro život, nejen pro povolání.

A tím se dostáváme k další otázce: Vzděláme žaka podle momentálních potřeb společnosti (tzn. připravíme ho na konkrétní povolání), nebo má právo na rozvoj všech svých potenciálů? Je tedy vzdělávání státní zakázka nebo lidské právo?

To je otázka pojetí člověka. Jestli ho budeme vnímat jako lidský zdroj pro ekonomiku, jako určitý výrobní nástroj, pak bude vzdělávání směřovat k vytváření co nejefektivněji fungující součástky systému. Jestliže však budeme člověka chápat jako individualitu, která by měla mít možnost a schopnosti smysluplně utvářet svůj život, pak se vzdělávání bude snažit o rozvoj všech jeho potenciálů, aby mohl v životě něco nového vytvořit, vymyslet, zrealizovat, najít si vlastní cestu.

Z toho vyplývá spor dvou pojetí vzdělávání, dalo by se říci tradičního a rozvojového. Jestli je žák objektem nebo subjektem vzdělávání, jestli je vzděláván nebo se vzdělává. Jestli má být vzdělávání výrobním procesem (s měřením výstupů podle několika jednoduchých jednotných kritérií), nebo procesem osobnostně rozvojovým. Jestli vzdělávání vnímáme jako výcvik nebo jako rozvoj.

Naše dnešní školství nevyhovuje kvalitou, kapacitou ani strukturou tomu, co potřebuje vyspělá společnost. Taková společnost musí svým občanům nabízet školy, programy, kursy a další vzdělávací příležitosti jednak podle toho, jak se občané chtějí dále vzdělávat a jak chtějí mít vzdělávány své děti, a jednak podle toho, které technologické nebo strukturální změny probíhají nebo se očekávají v ekonomice vyspělých zemí.

Česká vzdělávací soustava má velmi malou prostupnost při dalším kvalifikačním vzdělání. Stále se ještě udržuje představa, že s počátečním vzděláváním člověk vystačí celý život

Jedna pravda, znovu směřuje k jednotnosti, unifikačnosti. Odborníci vytvoří jediné nejlepší řešení, které je potřeba jen všem vnutit a zavést systém kontroly.

Další otázkou je motivace – dnes už musí být smyslem, ne represí. Viz trendy u zaměstnanců – chtějí se podílet, být zapojení, spolurozhodovat, ne jen splňovat. U současných žáků už také represe nefunguje, kázeňské problémy jsou už i na gymnáziích. Část učitelské a rodičovské veřejnosti si hodně slibuje od strachu žáků z neúspěchu v testech (viz úsilí o zavedení plošného testování). V atmosféře strachu však úspěšné učení probíhat nemůže.

Také se stále ještě traduje představa, že stát něco zaručí (jednotností, standardy apod.) – ale učení je individuální záležitost, se studenty něco vytváříme, je to proces, na kterém pracuje vždy konkrétní učitel s konkrétním studentem. Tlak na testy a standardy vede ke zužování cílů vzdělávání na kvantifikovatelné a testovatelné položky, zmechanizování celého procesu. Důvěra v učitele (že ví, co a jak má dělat) má být nahrazena důvěrou v centrálního úředníka či odborníka?

Část lidí si myslí, že vzdělávání, které rozvíjí osobnost žáka, nemá výsledky, že se děti nic nenaučí. Ale to je nesmysl. Když je dobře prováděné, je daleko efektivnější i v oblasti znalostí. Ze základní waldorfské školy v Praze, kde jsem pracoval, se opakovaně dostávalo 40-50 % absolventů na gymnázia, přičemž pražský průměr byl 10-12 %. Absolventi pražského waldorfského lycea se v roce 2011 umístili na 1.místě v ČR mezi středními odbornými školami ve státní maturitě, absolventi semilského waldorfského lycea byli první v Libereckém kraji. Nemluvě o úspěšnosti v životě. Např. podle průzkumu v Německu v r. 2009 byla nezaměstnanost waldorfských absolventů pouze čtvrtinová oproti celoněmeckému průměru. Ale waldorfská škola je jen jedním z možných způsobů osobnostně rozvojového vzdělávání.

Reforma vzdělávání, která nás měla přiblížit k trendům a potřebám změn, zůstala jen na papíře. Nebyla v podstatě implementována, až na několik ostrůvků pozitivní deviace. Řešením ale není, že se vrátíme o 30 let zpátky.

Proto:

- ***Začněme znovu od začátku, pokračujme v rozvíjení původních myšlenek reformy – vyjděme z cílů vzdělávání – a to ze všech!***
- ***Uvědomme si, o čem má vzdělávání být. Co potřebuje současná doba, současná společnost, co potřebuje člověk, aby v ní obstál. Jaké vlastnosti, schopnosti, dovednosti a motivace by měl mít.***
- ***Budujme výukové dovednosti u učitelů a poskytujme jim masivní metodickou podporu.***
- ***Vyvíjejme metody hodnocení rozvíjení kompetencí.***
- ***Ponechme prostor pro hledání různých cest.***

Není to buď – anebo. Je to o důrazech. Neznamená to zrušit odbornou přípravu nebo získávání poznatků. Znamená to přestat spoléhat na to, že rozvoj schopností a vlastností se uděje jaksi mimochodem, v druhém plánu nebo mimo školu. Znamená to dát rozvoj schopností a vlastností do 1. plánu s tím, že odborná příprava či získávání poznatků jsou jen jedním z prvků celkového rozvoje žáka, ne tím jediným či hlavním.